

**STUDIJNÍ OPORA K PŘEDMĚTU
KOMBINOVANÉ FORMY STUDIA**

Psychologie

Vysoká škola hotelová v Praze, spol. s r. o.

2017

Vyučující: doc. Mgr. Ing. Karel Chadt, CSc

ISBN 978-80-87411-89-6

1. Obsah výuky předmětu:

Základy psychologie

v kombinovaném studiu

Obsah 1. modulu: Základy psychologie

1. Úvodní tutoriál

1.1. Průvodce kurzem

1.2. Organizace studia

2. Průvodce studiem modulu - kapitoly 1 až 4

Úvod ke studiu předmětu:

Cílem studia je vytvořit základ pro aplikaci všeobecných poznatků moderní psychologie pro každodenní manažerskou a podnikatelskou činnost. Vedle poznatků z obecné psychologie, psychologie osobnosti budou studenti seznámeni i se základními dovednostmi v psychologii řízení a psychologii zákazníka, schopnosti používat různé strategie řešení konfliktů, pochopí i důležitost týmové spolupráce s využitím jednotlivých týmových rolí. Pozornost bude věnována také porozumění jednotlivým typům osobnosti.

Znalosti: Student si uvědomuje soudobé mimořádně výrazné nároky na profil osobnostních předpokladů a vlastností vedoucího pracovníka v oboru služeb.

Dovednosti: Student umí použít metody praktického poznávání lidí nutné pro vedoucího pracovníka oboru služeb. Zároveň se naučil základní techniky jednání s klienty.

Schopnosti: Student dokáže zvyšovat stupeň frustrační tolerance, protože pochopil náročnost práce ve službách z hlediska psychiky.

Obsah předmětu

1. Historie a současnost základních směrů psychologického myšlení.
2. Metodologie a metody psychologie.
3. Osobnost, její struktura, vývoj a dimenze.
4. Schopnosti a vlohy. Psychomotorika a inteligence.
5. Temperament, soudobé metody jeho zkoumání, temperamentové dimenze obecného chování, emocionálního prožívání.
6. Mozivace, základní psychologické kategorie motivů.
7. Inteligence a tvořivost.
8. Sociální interakce.
9. Dynamismy adaptace.
10. Poznávání a charakterizace osobnosti.
11. Poradenská psychologie práce.
12. Sumarizující interaktivní diskuse k probranému učivu.

Literatura

Povinná:

Helus,Z. Úvod do psychologie, Grada 2011. ISBN 978-80-247-3037-0

Pauknerová,D. a kol.: Psychologie pro ekonomy a manažery. Grada, Praha 2012 ISBN 978-80-247-3809-3

Doporučená a rozšiřující:

Atkinson, R.C., Atkinsonová, R.L., Smith, E.E., Bem,D.J. Psychologie. Praha: Victoria Publishing, 1993, ISBN 80-85605-35-X

Allport G.W. Patterns and growth in personality. New York: Holt, Rinehart a Winston, 1961

Bedrnová, E., Nový, I. Psychologie a sociologie řízení. Praha: Management Press, 1998, ISBN 80-85943-57-3

Belbin , R.M. Týmové role v praxi. Brno: Coneo, 2001

Cattell, R.B. Personality and motivation, structure and measurement, New York: World Publishers 1971

Cialdini, R.B. Influence: the Psychology of Persuasion, New York: William Morrow, 1993, ISBN 0-68812816-5

Čákr, M. Typologie osobnosti pro manažery. Praha: Management Press,1996, ISBN 80-85943-12-3

Čížková J. Poznávání duševního života člověka. Olomouc: UP Olomouc, 1995

Eysenck, H.J. The structure of human personality. New York: Wilery, 1960

Fischbein, M., Ajzen, I. Belief, Attitude, Intention and Behaviour: An Introduction to Theory and

Researche, Reading, MA: Addison-Wesley, 1975

Furst, M . Psychologie. Votobia 1997

Gardner, H. Dimenze myšlení, Portál, Praha 1999

Guilford J.P. Personality. New York: 1959

Gretz, K.F., Drozdeck, S.R. Psychologie prodeje. Praha: Victoria Publishing , 1992, ISBN 80-85605-0301

Hebb, D.O. The Organisation of Behaviour, New York: John Wiley, 1949

Holmes, T, Rahe, H. The Social Readjustment Rating Scale, 1967

Krech, D. Crutchfield, R.S., Ballachey, E.L., Člověk ve společnosti. Bratislava 1968

Kretschmer, E. Körperbau und Charakter. Berlin: 1925

Křivohlavý, M. Konflikty mezi lidmi. Praha: 1977

Maslow, A.H. Motivation and personality. New York: Harper and Row, 1970

Medzihorský, Š. Asertivita. Praha: Elfa, 1991, ISBN 80-900197-1-4

Mikuláščík, M. Manažerská psychologie. Grada 2007. ISBN 978-80-247-1349-6

Nakonečný, M. Sociální psychologie. Praha: Academia, 1999, ISBN80-200-0690-7

Nakonečný, M. Základy psychologie.. Praha: Academia, 1998, ISBN80-200-0689-3

Piaget, J. Psychologie inteligence. Praha: Portál 1999

Organizace studia

Výuka předmětu „Základy psychologie“ je rozdělena na kontaktní a distanční část a probíhá ve třech modulech. Kontaktní výuka (12 hodin) je realizována v rámci tří soustředění, jde o 4 + 4 + 4 hodiny přímé výuky. V každém soustředění se uskuteční výuka jednoho modulu, který tvoří dvě povinné části: **"tutoriál"** a **"průvodce studiem"**.

Převážná část kombinovaného studia předmětu má sice distanční formu, avšak z hlediska pedagogického přístupu ke studentům a jejich možnostem spolupracovat s vyučujícím (tutorem), jde o průběžnou výuku. Na tutoriálech a ve studijních materiálech jsou zadávány úkoly, jejichž splněním student dokládá průběh svého studia. Komunikace s vyučujícím je zajištěna přes Internet chadt@vsh.cz) a v průběhu semestru může student navštívit konzultační hodiny učitele (zveřejněné v IS). V případě problémového tématu má možnost navštívit přednášky či semináře prezenčního studia. Pokud mu nestačí konzultace elektronická či prostřednictvím výukového prostředí (IS), může si student domluvit individuální (event. kolektivní) konzultaci. Všechny kontakty mezi učitelem a studujícím probíhají v rámci informačního systému VŠH.

Časový harmonogram výuky a obsahové zaměření modulů:

- 1.modul** = Úvod do studia předmětu; základní pojmy a definice; psychologie v historickém vývoji metodologie; osobnost (téma 1- 3)
- 2.modul** = Osobnost a její struktura a dimenze ;temperament;motivace (téma 4-7)
- 3.modul** = Tvořivost;sociální interakce; psychologie práce (téma 8-13)

Tutoriály:

Na **úvodním tutoriálu** na začátku semestru jsou studenti seznámeni s obsahem předmětu, s časovým rozvrhem výuky, s jednotlivými tematickými okruhy předmětu, s doporučeními, jak správně používat základní a doporučené učební texty a s požadavky na úspěšné absolvování předmětu.

Studenti jsou seznámeni s vybranými okruhy poznatků z prvního modulu (téma 1-3).

Studentům může být zadán úkol k vypracování, jehož splnění bude vyžadováno na druhém nebo třetím tutoriálu.

Na **průběžném tutoriálu** (uprostřed semestru) studenti odevzdají vyučujícímu témata seminárních prací, která si vybrali ke zpracování. V případě, že na prvním tutoriálu jim byl zadán úkol ke zpracování s termínem odevzdání na druhém tutoriálu, odevzdají jej vyučujícímu. Také na druhém tutoriálu může být zadán úkol, jehož splnění bude vyžadováno na třetím tutoriálu.

Studenti průběžně pracují na své seminární práci.

Studenti jsou seznámeni s vybranými okruhy poznatků druhého modulu (téma 4-7). V případě potřeby budou znovu vysvětleny obtížnější teoretické části prvního modulu.

Na **závěrečném tutoriálu** na konci semestru učitel vyhodnotí uložené úkoly a práci studentů za celý semestr. Studenti jsou seznámeni s vybranými okruhy poznatků třetího modulu (téma 8-13).

Studenti odevzdají seminární práce prostřednictvím e-mailové pošty na adresu vyučujícího.

V závěru tutoriálu jsou studenti seznámeni s časovým harmonogramem zkoušek a jejich hodnocením.

Požadavky na ukončení kurzu

Podmínkou úspěšného zakončení kurzu je **vypracování seminární práce**, jejíž uznání bude zaznamenáno v IS písmenem R, a poté úspěšné **absolvování písemného testu nebo ústního přezkoušení** a jeho ohodnocení v rozmezí A-E.

Pokyny ke zpracování seminárních prací

Student kombinované formy studia zpracuje seminární práci na zadané téma, které se váže na základní okruhy předmětu. Seminární práce má přispět k prohloubení znalostí studenta ve zvoleném tématu a k jeho schopnosti řešit konkrétní marketingové problémy praxe. Rozsah seminární práce stanoví příslušný pedagog (cca 6-10 stran).

Struktura seminární práce:

1. Titulní list – u jména je uveden kód studenta/studentky, ident předmětu a e-mail (nepočítá se do stanoveného rozsahu práce)
2. Obsah (včetně uvedení stran; obsah se nezapočítává do stanoveného rozsahu práce)
3. Úvod
4. Teoretická část (max. 1/3 z celkového obsahu)
5. Praktická část (2/3 z celkového obsahu)
6. Závěr
7. Seznam literatury (nepočítá se do stanoveného rozsahu práce)
8. Přílohy (nepočítají se do stanoveného rozsahu práce)

Témata seminárních prací (Budou zadávána na prvním tutoriálu).

Psychoanalýza a její přínos psychologickému poznání.

Tvarová psychologie a její přínos.

Lidské chování a učení v pohledu behaviorismu.

Paměť – charakteristika procesu, fáze procesu, typologie paměti atd.

Vývoj lidské osobnosti I – charakteristika základních období/stadií, anebo podrobnější popis vybraného stadia (stadií)

Vývoj lidské osobnosti II – charakteristika vývoje vybraného procesu (hra, myšlení a řeč, sexualita, osvojování si sociálních rolí apod.).

Typologie osobnosti – charakteristika, přínos a omezení vybrané typologie (případně typologií)

Motivace osobnosti – charakteristika základních pojmů a teorií.

Teorie učení – charakteristika vybraných přístupů a možnosti jejich praktického využití.

Psychologie tvořivosti – charakteristika tvůrčího procesu, tvůrčí osobnost, metody rozvoje a stimulace tvořivosti.

Psychologie náročných a zátěžových situací – základní typy náročných a zátěžových situací a jejich zvládnutí se zaměřením na stres, frustraci a deprivaci.

Psychologie konfliktu – druhy konfliktů a strategie jejich řešení.

Psychohygienu v každodenním životě a práci.

Osobnost vedoucího pracovníka – psychologická podstata vedení lidí, role vedoucího pracovníka, vlastnosti ideálního vedoucího, styly vedení lidí apod.

Využití psychologie v organizacích – základní etapy vývoje psychologických poznatků v oblasti organizací (Taylor, Mayo, Maslow atd.), oblasti, na něž se psychologie v organizacích zaměřuje

Metody psychologie – pozorování, rozhovor, experiment, psychologické testy a dotazníky.

Termín odevzdání seminární práce a její ohodnocení

Práce bude odevzdána v den konání třetího tutoriálu.

V případě, že student/studentka se přihlásí na termín písemného testu nebo ústního přezkoušení z tohoto předmětu v týdnu konání třetího tutoriálu, bude práce odevzdána minimálně deset dnů před třetím tutoriálem/soustředěním. Ve výjimečných případech lze seminární práci odevzdat deset dnů před termínem zkoušky.

Seminární práce se odevzdávají elektronicky.

Hodnocení seminární práce:

Úroveň seminární práce bude ohodnocena dle stupnice ECTS.

A – B originalita a kreativita, vlastní přínos; dodržení všech požadavků stanovených na zpracování semestrální práce VŠH v Praze

C - D dobrá práce, kdy analýza je uskutečněna na vyhovující úrovni a navrhovaná doporučení vycházejí z této analýzy; dodržení všech požadavků stanovených na zpracování semestrální práce

E – vyhovující práce, analýza je povrchní, chybí kritické názory studenty, případně navrhovaná doporučení jsou povrchní; dodržení všech požadavků stanovených na zpracování semestrální práce

X – velmi slabá práce, analýza je na nedostatečné úrovni, student neformuluje žádné názory, návrhy jsou neodůvodněné, nepodložené výsledky analýzy; práce obsahuje formální nedostatky

V případě získání hodnocení X, musí být seminární práce přepracována. Bez uznané seminární práce nemůže student/studentka absolvovat zkoušku.

Klasifikace písemného testu: maximálně 100 bodů; minimálně 60 bodů

- A** 93-100 bodů
- B** 85-92 bodů
- C** 77- 84 bodů
- D** 69-76 bodů **E** 60-68 bodů

Komunikace s tutorem

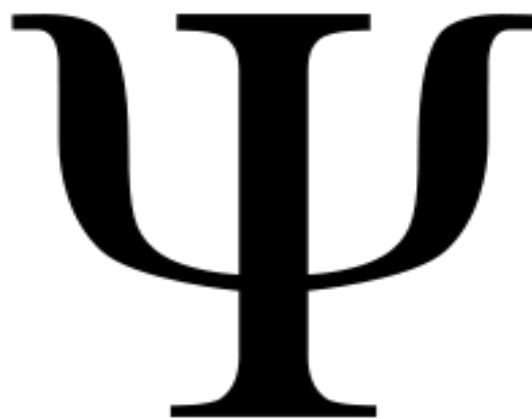
Tutor: doc. Mgr. Ing. Karel Chadt, CSc.

E-mail: chadt@vsh.cz

Konzultační hodiny: v rámci vypsaných konzultací v informačním systému

Kancelář: VŠH 327 přízemí

Obrázek 1: Řecké písmeno „Psi“ bývá občas používáno jako symbol psychologie

Zdroj: Wikimedia

Téma č. 1 Vznik a vývoj psychologie

Modul tvoří dva tematické okruhy. Každý je probírán samostatně, jako kapitola:

Kapitola 1: Východiska a vznik vědecké psychologie

Kapitola 2: Základní psychologické směry

Klíčová slova:

Přírodní a společenské vědy, Wundt, psychofyzika, asocianismus, psychoanalýza, tvarová psychologie, behaviorismus

1. Východiska a vznik vědecké psychologie

Počátky vědecké psychologie spadají do první poloviny 19. století. Na jejím dalším vývoji se podílela celá řada dalších vědeckých disciplín, které v té době byly již v prudkém rozvoji. Byla to především *fyzika* (měření reakčního času, intenzity počítků atd.), *biologie* (CNS, fyziologie, Darwinova evoluční teorie, Pavlovova reflexní teorie atd.), *sociologie* (která se vyvíjela zhruba souběžně a obdobně jako psychologie se vyvinula z filozofie).

Obrázek 2: Ilustrační foto: Zakladatel psychologie Wilhelm Wundt

Zdroj: Kenosis, 2007

V psychologii dnes existuje nejméně pět významných a vlivných teoretických přístupů, z nichž každý svým vlastním a svébytným způsobem definuje svůj vědecký pohled na psychologii a liší se definicí samotné psychologie, zaměřuje se na rozdílná témata a používá často svébytné výzkumné přístupy. Podle Seamona a Kenricka lze různé přístupy přirovnat k odlišným mapám stejného města – každá využívá jinou perspektivu, jedna se zaměřuje na linie ulic, druhá na topografii a třetí na podzemní síť. Tyto přístupy vznikaly během vývoje psychologie, kdy se zdálo, že lze nalézt jednotné psychologické paradigma, a proto se ostře vůči sobě vyhraňovaly. Dnes však mezi přístupy, které přetrvaly, dochází opět k pozvolnému sblížení a jsou chápány spíše jako různé aspekty téhož jevu. Mezi hlavní teoretické přístupy v psychologii patří následující.

Biologický přístup je pěstován zejména v rámci stejnojmenného psychologického oboru (biologická psychologie). Zabývá se studiem neurofyziologických procesů, jež jsou základem chování a prožívání, a její vznik umožnila aplikace biologických experimentů na

studium myšlenkových jevů. Tělo a mysl jsou v rámci biologické psychologie považovány za neoddělitelný celek a ve středu výzkumu je zejména mozek a nervová soustava, stojící v pozadí mnohých psychických jevů. Klade se například otázky, které mozkové oblasti se podílejí na učení, myšlení, pocitech, vnímání, chápání, anebo jaké oblasti mozku jsou namáhány při poslechu hudby nebo řešení matematických příkladů apod. K tomu využívá postupy, jako je například pozitronová emisní tomografie či funkční magnetická rezonance.

Typický biopsychologický pohled chápe například depresi jako poruchu v důsledku abnormálních změn nepříznivě ovlivňujících hladinu neurotransmiterů, nebo dětskou amnézii jako důsledek nezralosti hipokampu (který se podílí na upevňování vzpomínek), neboť tato část mozku není v období roku až dvou po narození ještě plně vyvinuta. Roger W. Sperry prováděl experimenty s přerušением spojení mezi oběma hemisférami mozku v oblasti corpus callosum, (tzv. komisurotomii), záhy po operaci epileptičtí pacienti zpozorovali, že se jejich levá ruka chová, jakoby měla svou vlastní hlavu (symptom odcizené ruky – ang. *alien hand*) a někteří pacienti viděli, jak jedna jejich ruka zapíná knoflíky u košile a druhá je odepíná (intermanuální konflikt).

Součástí biologické psychologie je také přístup nazývaný evoluční psychologie, která studuje genetické základy lidské psychiky a jejíž představitelé vesměs navázali na Darwinovo dílo. Již William James v knize *Principy psychologie* (1890) vyslovil domněnku, že velká část lidského chování je regulována instinkty podobně jako u zvířat. Edward O. Wilson (kniha *Sociobiologie*) tvrdí, že se psychické procesy a vlastnosti vyvíjely stejně jako biologické mechanismy procesem přirozeného výběru. Klasičtí evoluční biopsychologové předpokládají, že v mozku existují vysoce specializované oblasti, např. pro výběr sexuálního partnera nebo pro boj o místo v sociální hierarchii.

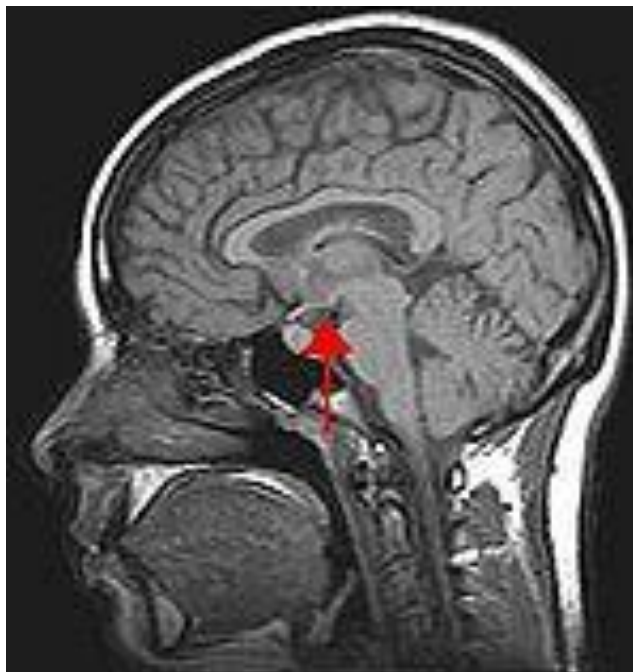
Mezi významné osobnosti tohoto přístupu patřili například:

Roger W. Sperry (1913 – 1994)

William James (1842 – 1910)

František Koukolík (nar. 1941)

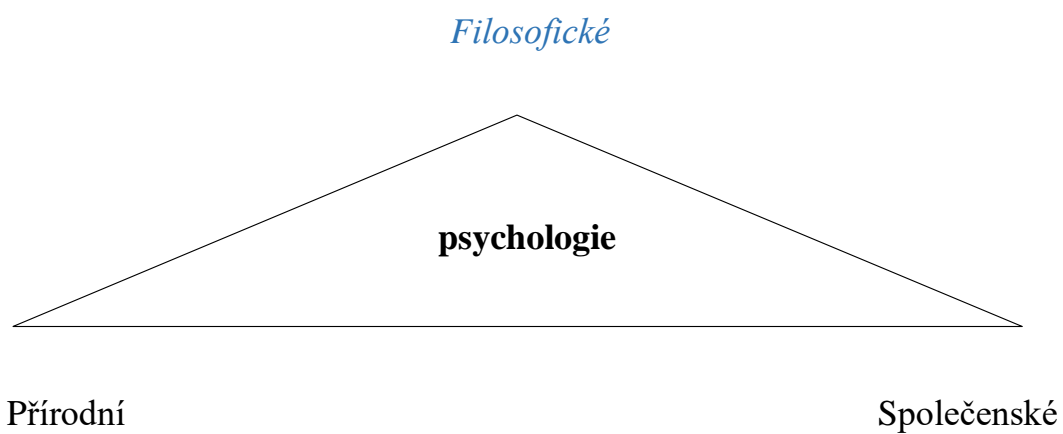
Obrázek 3: Šipka ukazuje na hypothalamus ve snímku magnetické rezonance

Zdroj: Methoxyroxy-commonswiki

Psychologii tedy svým základem řadíme mezi vědy přírodní, ale současně i společenské - jak vidíme z následujícího schématu.

Obrázek 4: Zařazení psychologie jako vědy

Zdroj: Vlastní

Behaviorální psychologie

Předmětem studia **behaviorální psychologie** je studium *objektivně pozorovatelných faktů* (nikoli introspekce, ta je podle behavioristů nevědecká), smysl má tedy studium chování. Zakladatelem přístupu je John B. Watson (1878–1958), který psychologii definoval jako vědu o chování (z *angl. behaviour = chování*). *Jednotkami chování jsou S–R (stimul – reakce; chování je vnímáno jako prostá reakce na předchozí vnější podnět), přičemž je zcela vynechána osobnost a psychika člověka – behaviorismus se ve své radikální podobě snažil opustit zkoumání subjektivních pocitů a zaměřit se zkoumání chování člověka. Při formování osobnosti proto hraje klíčovou roli učení.*

V 60. letech minulého století se začaly v behaviorismu prosazovat sociálně–kognitivní teorie učení. Albert Bandura, Julian Rotter, Walter Mischel už předpokládali, že lidé nejsou pouhým produktem vnějších vlivů, ale mohou okolní prostředí aktivně modifikovat a vytvářet. Lidé se pozvolna učí reagovat na různé životní situace díky tzv. observačnímu učení (z *ang. observer – přihlížející*). Lidské chování je ovlivňováno také tím, že lidé dokážou popsat svou vnitřní psychickou zkušenost. S tím raný behaviorismus nepočítal. Behaviorismu vděčíme za vznik behaviorální terapie, která má za úkol nahradit nežádoucí reakce reakcemi žádoucími, což následně zvyšuje adaptabilitu jedince ve společnosti.

Hlavní kritika behavioristické psychologie směřovala na přeceňující roli výchovy, neuznávají vrozené psychické dispozice a opominutí vnitřních duševních pochodů jako vědou nezkoumatelné, proto je dnes radikální behaviorismus prakticky mrtvý. V 50. letech na něj však navázal **neobehaviorismus**, založený Edwardem Tolmanem (1886–1959), který je velmi radikální a částečně obnovuje učení J. B. Watsonova. Silná byl především v USA. Na základě analýzy vztahů mezi podněty z okolí a chováním organismu vznikají určité pochody uvnitř jedince, které tyto podněty zprostředkovávají. Neobehavioristé měli teorii, že na stejný podnět musí všichni jedinci reagovat stejně – dokázali však, že to tak není (např. Tolmanova intervenující proměnná).

Obrázek 5: Ilustrativní obrázek - Skinnerova výuková skříňka pro učení podmiňováním.

Zdroj: Rabbit, 2008

2. Základní psychologické směry

- Psychofyzika – zkoumá vztahy mezi jednoduchými fyzikálními podněty a psychickými obsahy (Weber a Fechner)

Přínos:

- objevení a definování tzv. počitkových prahů a rozdílových prahů
- prokázání souvislostí psychického s fyzickým
- zdůraznění aktivní role člověka v procesu vnímání

Asocianismus, experimentální psychologie – konstituování psychologie jako nové, samostatné vědecké disciplíny (Wundt)

Přínos:

- psychofyzický paralelismus
- elementová psychologie (psychologický atomismus)
- asociační zákony
- Gestaltpsychologie (tvarová psychologie) – psychické celky nejsou vytvářeny spojováním jednotlivých prvků, nýbrž jsou to celky strukturně uspořádané od samého začátku (Kurt Lewin)

Gestaltistická psychologie

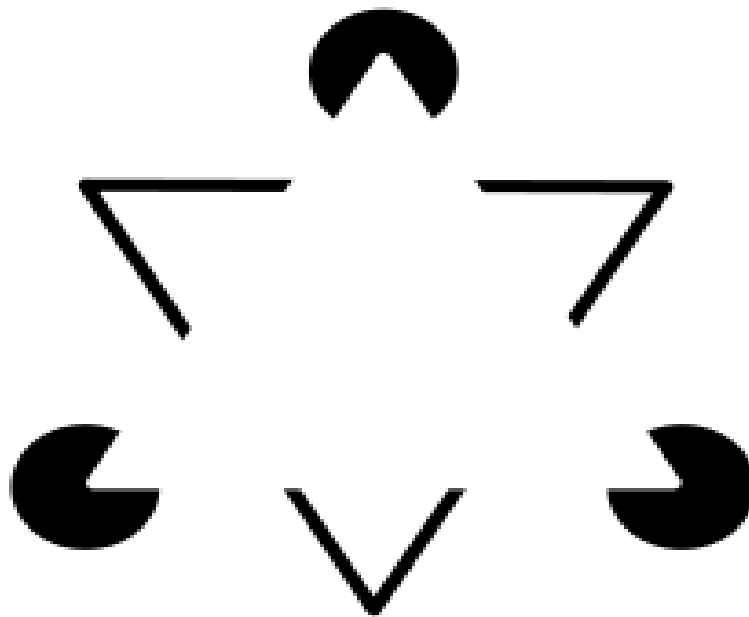
Předmětem studia tvarově zaměřené psychologie je zkoumání psychických fenoménů celostní (holistické) povahy, a to s využitím metody introspekce. Gestaltisté byli výrazně ovlivněni filosofickou fenomenologií a rovněž se inspirovali objevem magnetického pole. Tvarová psychologie ovlivnila především kognitivní psychologii, sociální psychologii (struktura a dynamika malé nebo velké skupiny) a dále pak psychoterapii. Za její zakladatele bývají považováni Max Wertheimer (1880–1943) a Wolfgang Köhler (1887–1967).

Max Wertheimer, Kurt Koffka a Wolfgang Köhler tvrdí, že psychické jevy nemůžeme považovat za pouhou sumu částí, ale vynořují se v duševním světě jako fenomény samy o sobě. Celek je vždy něco jiného, než suma částí, z níž je sám složen; tvar je komplexní a nadsumativní kvalita. Duševní proces je proto proces strukturování, tvoření celků. Prožívání je dáno do předem daných forem (struktur). Na rozdíl od behavioristů mají gestalt psychologové také jiné pojetí učení – chápou jej jako schopnost člověka řešit problémovou situaci. Noam Chomsky je myšlenkovým pokračovatelem gestaltismu,

neboť tvrdí, že vývoj řeči je determinován geneticky danými mozkovými strukturami, které jsou základem převážně vrozených mentálních programů.

Podle gestalt psychologů nelze úplně oddělit biologické, psychologické a sociální jevy a procesy. Například lidské oko vidí přerušovanou čáru jako jediný celek; obdobně trojúhelník, z něhož zbyly jen úhly, identifikuje opět jako trojúhelník. Podobné procesy pak podle nich fungují i v lidské psychice a ve vnímání sociálních vztahů. Max Wertheimer také pojmenoval fi fenomén, tedy efekt, kdy rychle po sobě jdoucí obrazce splývají, což je základ filmu. Princip vzniku gestaltu (celku) v myšlení ilustruje vzhled do problémové situace Wolfganga Köhlera, tedy okamžik, kdy náhle pochopíme vše, co nám předtím mnohokrát nešlo. Někdy je této situaci přezdíváno též *aha fenomén*.

Obrázek 6: Ilustrativní obrázek „Gestalt psychologie“ - Vnímání - introspekce

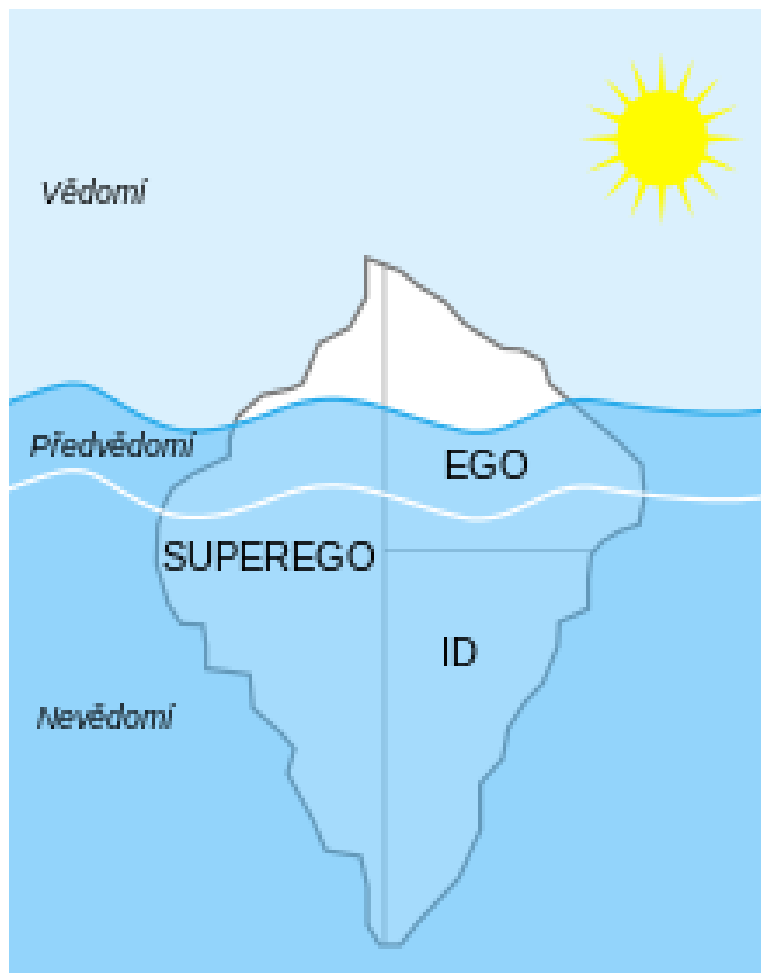
Zdroj: Triangle JB

Celek je více než soubor částí – na obrázku vidíme dva trojúhelníky, ačkoliv jsou z nich vidět jen rohy.

Přínosy:

- princip „Vhledu“
- „Aha-efekt“
- proces řešení problému
- zdůraznění celostnosti psychických procesů
- gestalt terapie
- **Psychoanalýza a další směry tzv. hlubinné psychologie** -vývojový přístup: psychologie není statickým, jednou daným systémem, ale souborem dynamických, v čase proměnlivých a vyvíjejících se vlastností. (Freud, Adler, Jung)

Obrázek 6: Ilustrativní obrázek „Psychoanalýzy“

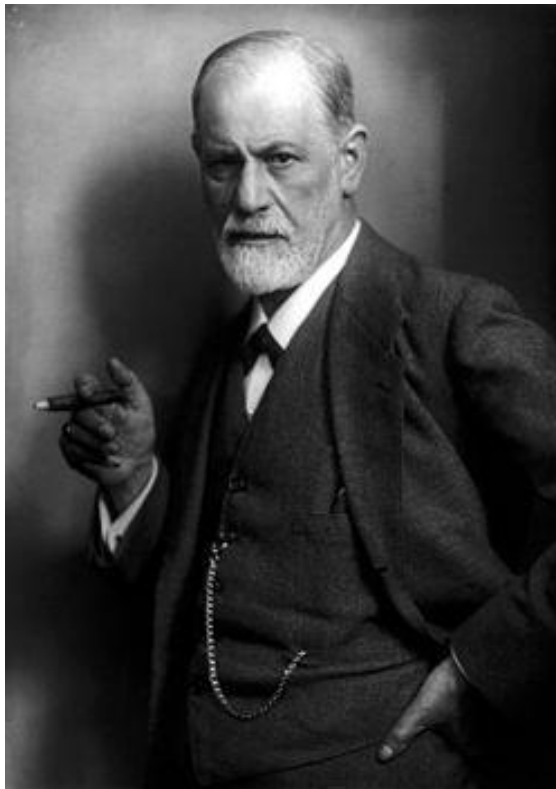

Zdroj: Faigl, 2006

Přínosy - Freud:

- fenomen nevědomí
- eros (libido) a thanatos (pud smrti)
- id, ego, superego
- obranné mechanismy ega

Obrázek 7: Ilustrativní foto - Sigmund Freud, v roce 1921

Zdroj: Prints and Photographs division (Knihovna Kongresu USA)

Psychodynamická psychologie

Předmětem studia **psychodynamické psychologie** je prozkoumávání nevědomé oblasti lidské psychiky, tedy nevědomí a podvědomí. Vesměs navazuje na psychoanalýzu a jejího zakladatele Sigmunda Freuda. Podle něj všechny duševní prožitky a projevy chování mají svou příčinu, jsou tedy determinovány, a obvykle nemají vědomý racionální důvod, ale nevědomý motiv. Podle Freuda jsou právě nevědomé pudové impulzy (sexuální a agresivní) restriktivně potlačovány společností, což vede k tomu, že jsou

přesunuty z vědomí do nevědomí, odkud nadále ovlivňují psychiku. Tím Freud naznačuje, že vědomí je obranným valem proti nevědomí.

Alfred Adler, Carl Gustav Jung, Karen Horneyová, Erich Fromm, Harry Stack Sullivan a další psychologové vytvořili vlastní psychodynamické teorie a všechny je charakterizuje studium nevědomí a tvrzení, že zkušenosti v raném dětství rozhodujícím způsobem ovlivňují další vývoj osobnosti. Psychoanalýza se opírá především o klinické případové studie, například Sigmund Freud vystavěl svůj směr na pracích o neurotických pacientkách trpících hysterií.

Do tohoto směru spadají například již zmíněna psychoanalýza nebo analytická psychologie. To je směr, obsahující teorie o kolektivním nevědomí lidstva, jež je souborem tzv. archetypů (archetypy – předobrazy jsou chápány jako univerzální symboly a podklady, ze kterých se vytvořila naše kultura). Jung je také autorem bipolární typologie temperamentu, vycházel vztahu jedince k okolí (introvert x extrovert)

Psychoanalýza

Sigmund Freud považoval za základní dynamické síly psychického dění nevědomé popudy sexuální a agresivní, které se společnost pokouší potlačovat a ovládat; internalizace sociálních norem vede k tomu, že jsou pudové impulzy odsunuty z vědomí do nevědomí, odkud nadále ovlivňují chování a prožívání; v lidském psychickém životě tedy hraje významnou úlohu interakce mezi nevědomými silami a obrannými mechanismy

Sigmund Freud při koncepci teorie vycházel z několika základních postulátů: konstantnost psychické energie – podle něj má lidská psychika tendenci udržovat duševní energii na nízké a konstantní úrovni; nahromadí-li se v ní příliš mnoho energie, pak se jí snaží „vybít“, což je provázeno pocitem úlevy nebo slasti; zdrojem psychické energie jsou pudy, které jsou mentální reprezentací tělesných procesů; kromě pudu sebezachování je hlavní dynamickou silou lidské psychiky pud sexuální, jehož energetické složce dal Freud název libido; později přidal ještě diskutabilní pud smrti (thanatos), který definuje jako „všem živým organismům vlastní nutkání k obnovení dřívějšího anorganického stavu“; tento pud je hypotetickým zdrojem agresivních a destruktivních tendencí ve vztahu k sobě, druhým lidem i objektům vnějšího světa; jedním z jeho projevů je ničení

přírody.

Přínosy – Adler: individuální psychologie

- Jung: analytická psychologie, intuice

Obrázek 9: Ilustrativní foto – A. Adler

Obrázek 8: Ilustrativní foto – C. G. Jung

Zdroj: Ortschaftsmuseum Zollikon

Zdroj: Library of Famous Psychologists,
Sonoma University

Carl Gustav Jung byl švýcarský lékař a psychoterapeut, zakladatel analytické psychologie. Jeho přínos psychologii spočívá v pochopení lidské psychiky na pozadí světa snů, umění, mytologie, náboženství a filosofie. Měl významný podíl na zkoumání příčin a léčbě schizofrenie. V těchto úvahách dospěl Jung k podstatnému zjištění, že vědomí a nevědomí se k sobě chovají komplementárně a kompenzačně. Po vzoru matematické vědy vytvořil pojem transcendentní funkce, faktor vědomí a faktor nevědomí tvoří jednu psychickou funkci, podobně jako komplexní číslo určuje poměr jednotlivých komponent. Různé varianty vztahu vědomých a nevědomých faktorů jsou charakteristické pro různé

typy duševního onemocnění. Jung pracoval na koncepci psychologických typů. Zavedl dvojí kategorii povahy podle zaměření libida, introvertní (orientovaná do svého nitra) a extrovertní (orientovaná na vnější svět). Později klasifikaci doplnil o čtyři základní funkce lidské psychiky (myšlení, cit, vnímání, intuice). V této souvislosti hovořil o diferenciaci (rozlišení) jednotlivých funkcí, přičemž nejméně diferencovaná psychická funkce patří u jednotlivce do oblasti osobního nevědomí.

Alfred Adler byl rakouský lékař a psycholog židovského původu, který se stal zakladatelem individuální psychologie, jednoho z hlavních směrů hlubinné psychologie. Byl žákem a spolupracovníkem Freudovým, od něhož převzal koncepci nevědomí, později se však odklonil od ortodoxní psychoanalýzy; odmítl jednostranné určení lidské psychiky sexuálními pudy, kladl důraz spíše na společenské vztahy. Studoval společenský cit, touhu člověka po moci (např. potřeba sebeuplatnění). Vytvořil vlastní koncept komplexu méněcennosti. Názvem individuální psychologie osobnosti chtěl vyjádřit to, že každý člověk je nedělitelná jednota, individuum, které funguje jako celistvá bytost. Z dnešního pohledu není již tak zřetelná potřeba zdůrazňovat právě tento aspekt, byla to však také reakce na tehdejší názorové spektrum a zřejmě především na Freudovu psychoanalýzu, která člověka rozdělovala na různé oblasti, oddělené všelijakými přepážkami. Proto adleriáni označují svou psychologii jako holistickou. Jedinec je tedy podle něj charakterizován a determinován svým cílem nebo účelem (který ovšem zdaleka nemusí být vědomý a vědomě záměrný). Proto je Adlerova individuální psychologie osobnosti označována jako teleologická. Tím je míněno, že veškeré lidské chování je účelné - orientované na individuální cíl. Smyslu lidského chování můžeme porozumět jen na základě pochopení jeho cílů.

Na rozdíl od Freudovy psychoanalýzy tedy individuální psychologie osobnosti klade větší důraz na budoucnost a na možnou změnu cílů. Uznával vliv dětství, podobně jako Sigmund Freud, ale nepovažuje jej za tak determinující.

Zasáhl i do teorií o psychosomatice. Mluvil o řeči, dialektu orgánů - symptom je tak vyjádřením toho, co se jinak projevit nemohlo, např. nějaké psychické frustrace či nedostatku. Význam při vzniku nemocí přikládal i sociální interakci.

Jeho teorie individuální psychologie osobnosti je však spíše založena na teoretických koncepcích, než na empiricky ověřených a testovatelných skutečnostech. Přesto jeho zásluhy o rozvoj psychologie osobnosti je nepopíratelný a právem bývá považován za předchůdce soudobé humanistické a fenomenologické psychologie.

- Behaviorismus – věda o chování, zaměřující se na pozorovatelné jevy (Pavlov, Watson)

▪

Ivan Petrovič Pavlov byl ruský fyziolog, psycholog a lékař, který se zabýval studiem trávicích procesů a s nimi spojených reflexů. V roce 1904 obdržel za své výzkumy Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu.

Své objevy nakonec shrnul ve sborníku Podmíněné reflexy (1923):

- Nepodmíněný podnět – působí bez žádných zvláštních podmínek;
- Nepodmíněný reflex – reakce na nepodmíněný podnět (instinkt);
- Podmíněný podnět – původně neutrální podnět;
- Podmíněný reflex – reakce na podmíněný podnět.

Využití těchto klasických podmiňování se užívá v léčbě alkoholismu – alkoholikovi se po požití, čichnutí, nebo dívání se na alkohol podá tableta, která do půl hodiny způsobí zvracení. Takto se to užívá několik týdnů a závislý člověk si podmíní tuto spojitost, tzn., že po ukončení léčby mu pohled, vůně i chuť na alkohol působí pocit zvracení, takže se k tomuto zlozvyku těžko vrací.

John Broadus Watson byl americký psycholog, zakladatel behaviorismu. proslavil se následujícím výrokiem: „**Dejte mi na výchovu tucet zdravých dětí a já vám zaručím, že z každého z nich vychovám specialistu, jakého náhodně zvolím – lékaře, právníka, umělce, obchodníka, dokonce i žebráka, zloděje bez ohledu na jeho talent, sklony i bez ohledu na vlastnosti jeho předků**“. Zkoumal podněty z okolí, reakce na ně a odměny a tresty, které následují. - Stimul a následná reakce. Watson říká: vědomí pro něj neexistuje, protože není vidět, jen se o něm mluví.

Přínosy:

- psychická činnost má reflexní povahu
- věda, která si všímá celého spektra lidských způsobů přizpůsobování se
- schéma: stimul, podnět – reakce, odpověď
- zdůraznění významu vnějších podmínek utváření osobnosti
- propracování psychologických zákonitostí procesu učení
- uplatnění experimentu psychologie

Neobehaviorismus vývojová modifikace (Cattell, Guilford, Eysenck)

Přínosy:

- schéma: stimul – osobnost – reakce
- **Humanistická a kognitivní psychologie** – nejmladší z významných směrů (Maslow, Frankl)

Kognitivní psychologie

Za zakladatele **Kognitivní psychologie** bývá považován George Kelly (1905 – 1967). Předmětem jejího studia jsou mentální (myšlenkové, rozumové, duševní, psychické), ale především *poznávací procesy*. Kognitivní psychologie chápe lidskou psychiku jako systém zpracování informací. Zkoumá takové procesy, jako je smyslové poznávání, představitivost, fantazie, myšlení, včetně usuzování, rozhodování a řešení problémů, paměť a učení; její výzkum také zahrnuje schopnost abstrakce, řeči a pozornosti. V souvislosti s informacemi řeší otázku pamětných stop, kapacity mozku, umělé inteligence. Zaměřuje se rovněž na matematické zpracovávání informací uložených v mozku, na počítačové programování a umělou inteligenci, používá se počítačová metafora analogie mezi lidským mozkem a počítačem. Ukazuje se ale, že průběh zpracování informace v lidské mysli a v počítači je odlišný. Lidská paměť informace spontánně třídí a zpracovává. Jean Piaget je autorem teorie kognitivního vývoje. Herbert A. Simon a Allen Newell zkoumali pomocí počítačové simulace postupy při řešení problémů. Ulric Neisser tvrdí, že chceme-li pochopit chování, musíme zkoumat vnitřní mentální události.

Za rozhodující jsou v kognitivní psychologii považovány poznávací procesy, kterými se vytváří vnitřní obrazy (modely) vnějšího světa. Skrze ně je člověk schopen sebereflexe a vytváření své hodnotové orientace. Cílem každého učení je podle kognitivních psychologů schopnost člověka vyhledat a zpracovat informace. Člověka chápou jako aktivního tvora, který je schopen informace použít k sebereflexi, kterou promítne do hodnotového systému zdokonalování, sebevýchova, seberealizace, sebereflexe.

Přínosy:

- reflexe problémů člověka současnosti jako je pocit osamělosti či prázdnoty
- otázky po identitě lidského jedince (kdo jsem, odkud přicházím, kam jdu, proč jsem, co tady dělám)
- čtyři základní tendence člověka

Kognitivní psychologie- zdůrazňuje význam poznávacích procesů a funkcí utváření a fungování psychiky člověka

Kontrolní otázky k tématu č 1:

1. Jak vznikla psychologie jako věda ?
2. Jaké jsou přínosy psychoanalýzy ?
3. Co je tvarová psychologie
4. Přínos Freuda

Téma č. 2 „Metodologie a metody psychologie“

Klíčová slova:

Metodologie psychologie, metody, pozorování, experiment, dotazování, psychologické testy
škály, sociometrie

- Pozorování je nejobecnější a základní metoda psychologie. Spočívá v záměrném, cílevědomém, systematickém a plánovitém vnímání vnějších, objektivních projevů jedince či sociální skupiny pozorovatelem a v evidenci pozorovaných jevů

Základní formy pozorování jsou:

introspekce

extrospekce

pozorování nezúčastněným pozorovatelem

Jasná definice předmětu pozorování a interference

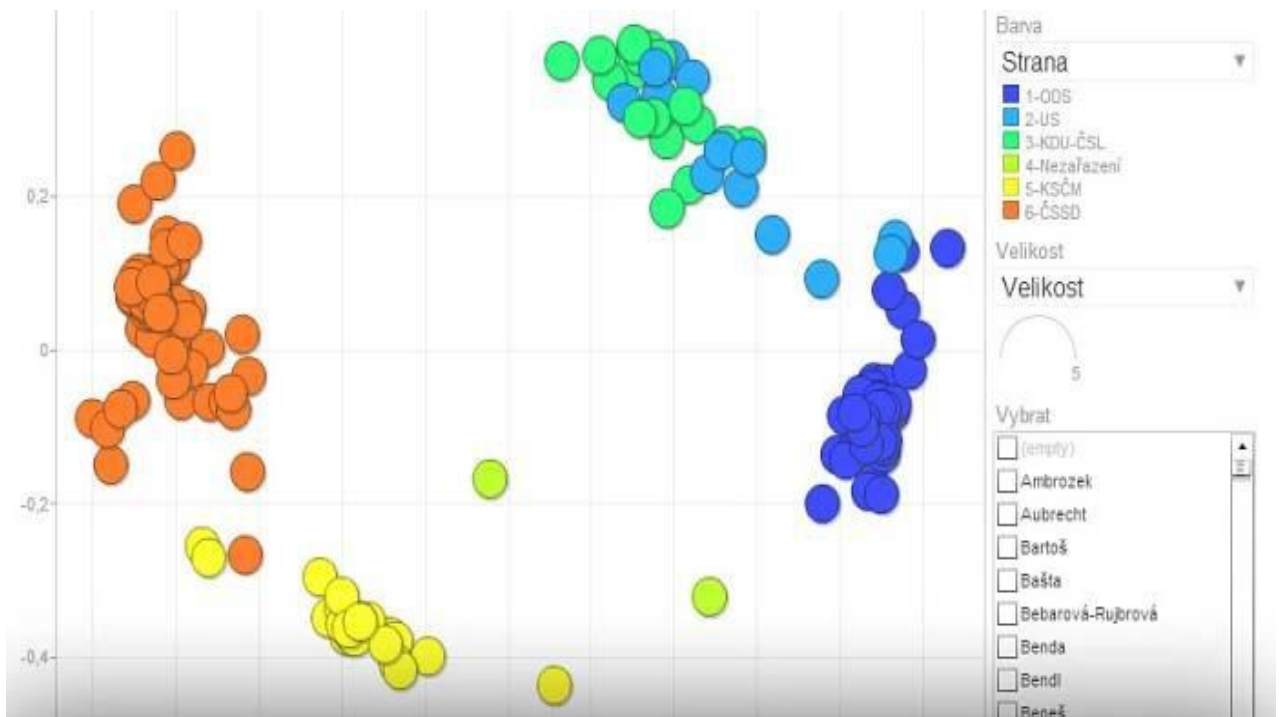
Škálování - Jak měřit neměřitelné

V praxi se setkáváme se situacemi, které jsou abstraktní, jsou přesným opakem těch konkrétních. Nabízí se otázka, zda je vůbec možné abstraktní situace změřit? Možné to je. Pomáhá k tomu neurolingvistická technika tzv. škálování.

Proč potřebujeme cíle měřit?

Aby byl cíl uskutečnitelný, musí být pro náš mozek měřitelný, a to i když je abstraktní. Jedině cíl, ke kterému náš mozek přiřadí jasná kritéria, může je začít naplňovat.

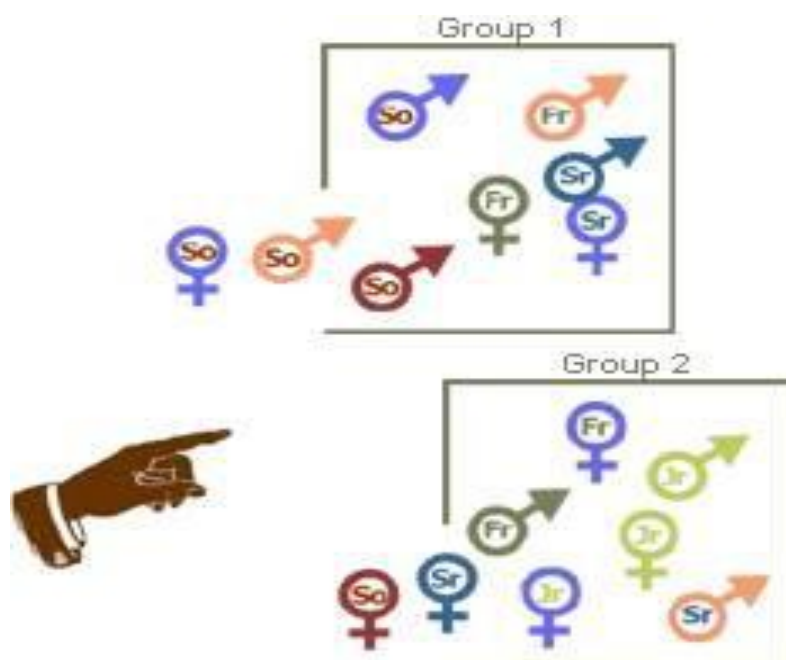
Obrázek 10: Ilustrativní obrázek škálování

Zdroj: kohovolit.eu

- **Experiment** představuje vědeckou metody, jejímž prostřednictvím zkoumáme psychické jevy v uměle vytvořených či alespoň přísně kontrolovaných, cílevědomě měněných podmínkách.

Obrázek 11: Ilustrativní obrázek – Experiment – Zdroj: wikisofia.cz

Dva základní typy experimentů:

přirozený

laboratorní

Příprava experimentu

1. stanovení cíle experimentu
2. výběr experimentálních osob
3. poskytnutí základní instrukce
4. expozice nezávisle proměnných
5. měření změn závisle proměnných
6. vyhodnocení výsledku experimentu a jejich zobecnění

Dotazování řadíme k tzv. exploračním metodám, lze ho uskutečňovat formou rozhovoru, dotazníku nebo anketou.

Standardizovaný rozhovor

Nestandardizovaný rozhovor

Obrázek 12: Ilustrativní obrázek – Standardizovaný rozhovor

Rozhovor - standardizovaný

Standardizovaný rozhovor s dotazníkovým archem spočívá v tom, že tazatel má arch, na kterém jsou formulovány otázky. On klade tyto otázky

1. v naprosto stejném pořadí
2. a naprosto stejném znění všem respondentům.
3. To znamená, že tazatel nemá moc možnosti ovlivnit průběh rozhovoru, nerozumí-li respondent otázce nemá jinou možnost, než ji ještě jednou zopakovat a neporozumí-li ani tehdy, nemůže ji přeformulovat nebo vysvětlit (zkreslení!!), ale musí zaznamenat jako chybějící údaj.
4. Je to velice standardizovaná forma rozhovoru.

Tuto formu rozhovoru je vhodné použít jestliže:

- je dotazován velký počet osob
- je soubor dotazovaných homogenní z hlediska životního stylu, kultury apod.
- víme přesně, co chceme zjišťovat.

Naopak není vhodné použít jestliže:

- nejsme dobře seznámeni se zkoumaným předmětem
- dotazování se liší v životních postojích, zvycích, zkušenostech, kultuře apod.

Základní typy dotazníků:

účelové (příležitostné)

standardizované dotazníky diagnostické

Konstrukce dotazníků – základní předpoklady:

otázky výzkumné

otázky funkční, které plní další významné funkce

- otázky identifikační

- otázky úvodní či motivační

- otázky kontrolní (verifikační)

otázky otevřené

otázky uzavřené

Panelové dotazování

Anketa

- **Psychologické testy** představují soubor standardizovaných úloh, jejichž řešení má určitou vypovídací hodnotu o existenci či míře rozvinutosti určité psychické vlastnosti zkoumané osoby.

Validita

Reliabilita

Standardizace

Normy

Měření výkonu

Škály

Postojové

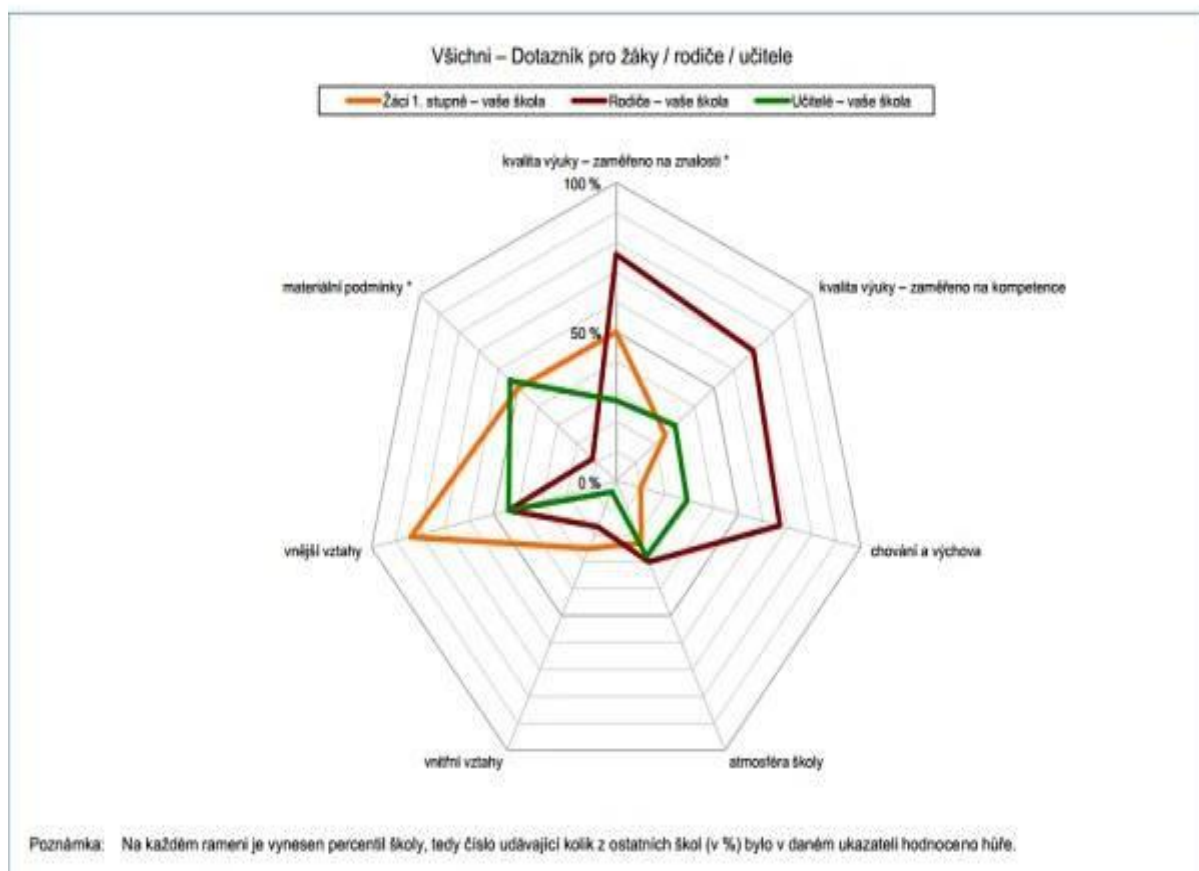
Hodnotící, posuzovací

Hodnotové

Obrázek 13: Ilustrativní foto – Graf – vyhodnocení dotazníkového šetření

G132b

Souhrnné hodnocení vybraných oblastí

Zdroj: zsuj.cz

Kontrolní otázky k tématu č 2:

5. Jaký je postup při experimentu?
6. Jaké jsou typy dotazníků?
7. Co musí splňovat psychologické texty

Téma č. 3 „Osobnost a její struktura“

Klíčová slova:

Vývoj osobnosti, struktura osobnosti, dynamika osobnosti

Obrázek 14: Ilustrativní foto – Vývoj člověka – vývoj osobnosti

Zdroj: cz.vector.me

▪ Základní charakteristika

Pojem **osobnost** označuje psychiku člověka a zdůrazňuje na jedné straně celistvost, na druhé straně pak odlišnost a jedinečnost každého člověka.

Osobnost je individuální jednota člověka; je to jednota jeho duševních vlastností a dějů založená na jednotě těla, utvářená a projevující se v jeho společenských vztazích. (Tardy in Balcar, 1983)

Základními tématy, kterým se psychologie osobnosti věnuje, jsou:

1. vývoj osobnosti
2. struktura osobnosti
3. dynamika osobnosti

Vlastnosti, které jsou osobnosti připisovány:

- jedinečnost
- vnitřní integrita
- stálost
- vývoj

Vývoj osobnosti

Faktory vývoje osobnosti

1. **Biologické, vnitřní faktory** vývoje osobnosti představují zejména vrozené anatomicko-fyziologické předpoklady jedince, které tvoří samotný základ osobnosti člověka.

- faktory zděděné
- faktory vrozené

Proces zrání

2. **Sociální, vnější faktory** představují veškeré vnější vlivy, které působí na psychiku člověka. Cílem je zařazení člověka a jeho uplatnění v příslušné společnosti

Socializace – proces zespolečňování člověka

Vzdělávání

Výchova

Na socializaci se podílejí:

- kulturní rámec
- širší sociální okolí
- malé sociální skupiny - **rodina**

. **Faktory sebeutváření** – veškeré vnější vlivy (kultura, širší okolí, přátelé, rodina) ovšem nepůsobí na člověka jednosměrně. Jedinec je součástí interakcí a svými reakcemi spoluurčuje jejich podobu.

▪ **Struktura osobnosti**

Pojem struktura osobnosti označuje vše relativně trvalé v osobnosti člověk a, zahrnuje její vlastnosti a vztahy mezi nimi.

Dimenze osobnosti:

- výkonové charakteristiky
- motivační dimenze
- profilující vlastnosti osobnosti – temperament, charakter a postoje

Výkonové charakteristiky osobnosti

vlohy

nadání

schopnosti

vědomosti

dovednosti

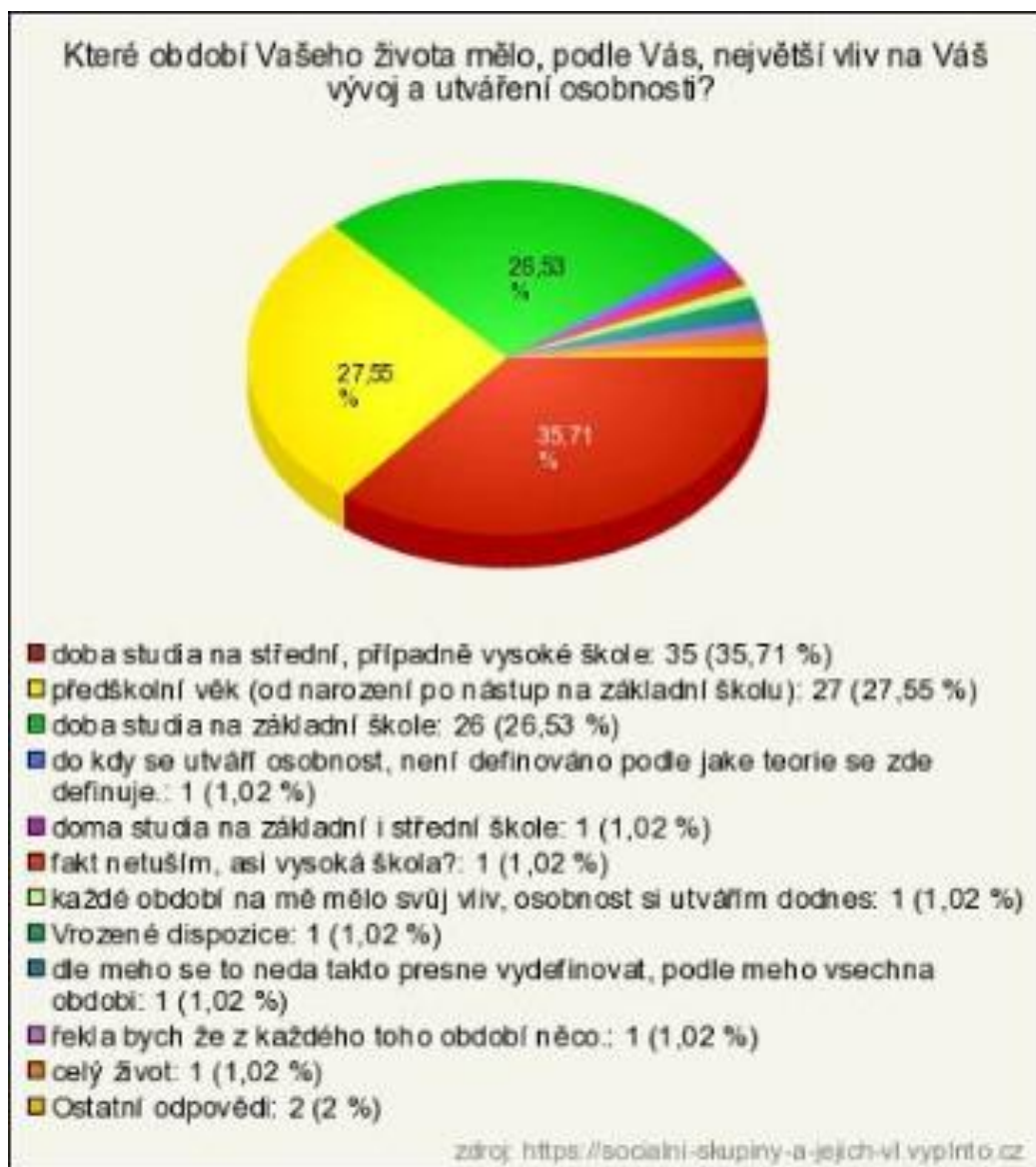
Schopnosti se dělí různým způsobem. Základní rozdělení je na **obecné a speciální**.

Schopnosti pohybové

Schopnosti smyslové

Schopnosti intelektové

Obrázek 14: Ilustrativní foto – Graf – Největší vlivy na utváření osobnosti

Zdroj: sociální-skupiny – vyplnto.cz

Kontrolní otázky k tématu č 3:

8. Čím je charakterizován vývoj osobnosti?
9. Jaká je struktura osobnosti?
10. Jaké jsou výkonové charakteristiky osobnosti ?

Téma č. 4 „Schopnosti a vlohy“

Klíčová slova:

Schopnosti primární, schopnosti sekundární, obecné, speciální

Psychofyzické dispozice k výkonu se nazývají **schopnosti**. Existují různá pojetí schopností, od „primárních dispozic“, obsahujících především úroveň kvality myšlení až po pestré spektrum duševních aktivit odpovídající různým činnostem, s nimiž se člověk v průběhu života setkává.

Obrázek 15: Ilustrativní obrázek – Kvalita myšlení

Zdroj: receptyprimanapadu.cz

Všeobecně se v psychologii ujalo dělení schopností na schopnosti obecné (primární) a specifické (sekundární).

J.P.Guilford (1959) vyčlenil na základě faktorové analýzy tři skupiny **obecných schopností**. Jsou to schopnosti:

- *vjemové* (senzorické, percepční)
- *intelektové* (rozumové, myšlenkové)
- *psychomotorické* (síla, průběh a přesnost pohybů)

Ke schopnostem **speciálním** patří schopnosti :

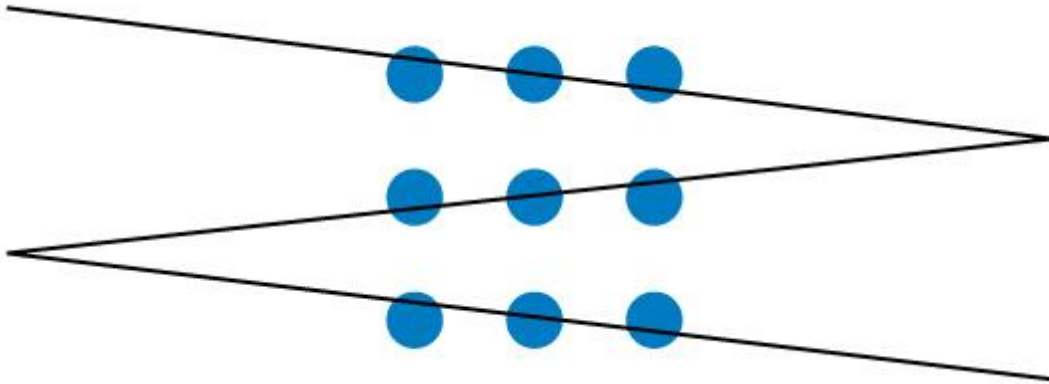
- *verbální*
- *numerické*
- *paměťové*
- *umělecké*
- *prostorová představivost*
- *percepční pohotovost.*

Obrázek 16: Ilustrativní obrázek – Prostorová představivost

Zdroj: ART AND DESIGN INSPIRATION

Obrázek 17: Ilustrativní obrázek – Guilfordova studie představivosti

Zdroj: ART AND DESIGN INSPIRATION

Kontrolní otázky k tématu č 4:

11. Jaké jsou obecné schopnosti?
12. Jaké jsou speciální schopnosti?

Téma č. 5 „Temperament“

Klíčová slova:

Temperament, extroverze, introverze, stabilita, labilita

▪ **Profilující vlastnosti osobnosti – temperament, postoje a charakter**

Temperament vyjadřuje zejména formální podobu našeho prožívání a chování, v současnosti je spojován s individuální potřebou stimulace, vnějších podnětů. Jedná se o charakteristiku osobnosti, které je přisuzována největší biologická podmíněnost.

Základní temperamentové charakteristiky

- celkové citové ladění
- celkové zaměření
- vzrušivost
- odolnost
- intenzita
- trvalost

▪ **Eysenkův model kombinuje ve svém základu dvě dimenze**

1. stabilita – labilita nervového systému člověka
2. extraverte/otevřenost – introverze/uzavřenost

Kombinacemi extrémních poloh jednotlivých dimenzí vznikají následující základní typy:

- člověk stabilní a otevřený – sangvinik
- člověk stabilní a uzavřený – flegmatik
- člověk labilní a otevřený – choleric
- člověk labilní a uzavřený - melancholik

5. Pojem osobnost

2013

Psychologie doc. Mgr. Ing. Karel Chadt, CSc

32

Kontrolní otázky k tématu č 5:

13. Co je temperament?
14. Jaké jsou základní temperamentové typy?

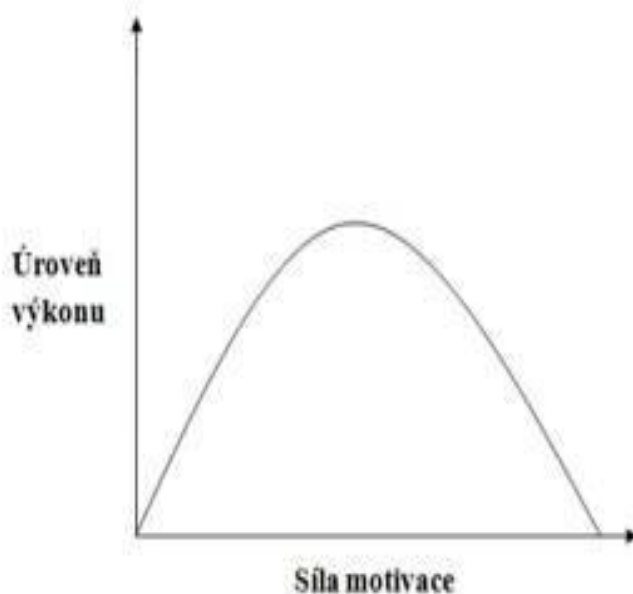
Téma č. 6 „Motivace“

Klíčová slova:

potřeby primární, sekundární, stimulace, motivace

Obrázek 18: Ilustrativní graf

Obrázek č. 1: Vztah výkonu a motivace

Zdroj: NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace pracovního jednání a její řízení*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1992. 258 s. ISBN 80-85603-01-2, str. 119, vlastní zpracování.

Zdroj: Nakonečný, 1992

▪ Motivační dimenze osobnosti

Pojem motivace vysvětluje, proč je člověk aktivní a proč se chová tím nebo oním způsobem. Pro motivované chování je charakteristická **zaměřenost, energie, délka trvání**

Dva základní zdroje motivace

motivy

stimuly

Dvěma základními principy lidské motivace jsou

princip homeostatický

princip hedonistický

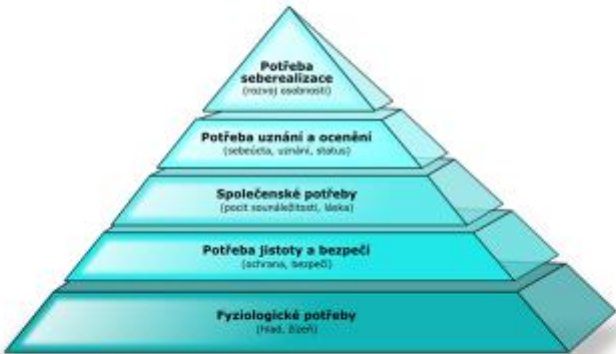
Motivy i formy motivovaného chování jsou založeny jak biologicky, tak i společensky a kulturně. Základními motivy jsou **potřeby**

- potřeby primární
- potřeby sekundární

- Jako **trvalejší motivační charakteristiky** osobnosti označujeme
 - **Zájmy** – zaměřují člověka na určitou oblast předmětů a jevů skutečnosti
 - **Návyky** – jsou významné motivy, které se získávají učením, resp.opakováním, a jsou vázány na určitou situaci
 - **Ideály** - představují určité vzory, které lidé touží napodobit
 - **Hodnoty** - jsou vlastnosti, které člověk přisuzuje jevům, objektům a činnostem souvisejícím s uspokojováním jeho potřeb.

5. Pojem osobnost

Pyramida potřeb A. Maslowa:

2013 Psychologie doc.Mgr.Ing. Karel Chadt,CSc 28

Kontrolní otázky k tématu č 6:

15. Jaký je rozdíl mezi stimulací a motivací?
16. Jaké znáte teorie motivace?
17. Popište Maslowovu pyramidu

Téma č. 7 „Intelligence a tvořivost“

Klíčová slova:

Intelligence, měření inteligence, fáze tvůrčího řešení problémů, tvůrčí osobnost, bariéry tvořivosti

Obrázek 17: Ilustrativní obrázek – značení inteligence

Zdroj: zsblatenska.horazdovice.cz

1. Definice inteligence

Definovat znamená omezovat, proto definice tak složité lidské vlastnosti, jakou je lidská inteligence, nemůže být nikdy dokonalá. Uznávaní světoví psychologové definovali inteligenci například takto:

W. Stern: Intelligence je všeobecná schopnost individua vědomě orientovat vlastní myšlení na nové požadavky, je to všeobecná duchovní schopnost přizpůsobit se novým životním úkolům a podmínkám.

D. Wechsler: Intelligence je vnitřně členitá a zároveň globální schopnost individua účelně jednat, rozumně myslet a efektivně se vyrovnávat se svým okolím.

J.P. Guilford: Intelligence je schopnost zpracovávat informace. Informacemi je třeba chápat všechny dojmy, které člověk vnímá.

Zajímavý příspěvek k podstatě inteligence přinesl také **R.B. Cattell** (1971), který rozlišil inteligenci na **fluenční** a **krystalizovanou**:

Fluenční inteligence je ve své podstatě dána biologickou kapacitou mozku, umožňuje chápání abstraktních a často nových vztahů, což se vyžaduje v testech zaměřených na induktivní logické uvažování (kde člověk postupuje od specifického k obecnému), jako je doplňování číselných řad a analogie.

Krystalizovaná inteligence je utvářena ontogenetickou zkušeností, zejména vzděláním. Představuje získané znalosti a měří se např. slovníkovými testy a testem všeobecných znalostí.

Podobné pojetí vyslovil **D.O. Hebb** (1949), který rozlišuje **dva druhy inteligence: vrozenou a environmentální** (danou prostředím), vzděláním v rámci určité kultury. Hebb ovšem zdůrazňuje, že nelze srovnávat inteligenci příslušníků různých etnických skupin, jak se to dělalo v USA, kde se zjistilo, že černoši mají v průměru nižší úroveň inteligence než běloši. Vysvětluje to tím, že černoši zde mají méně možností přístupu k materiálům, z nichž jsou vytvářeny testy inteligence.

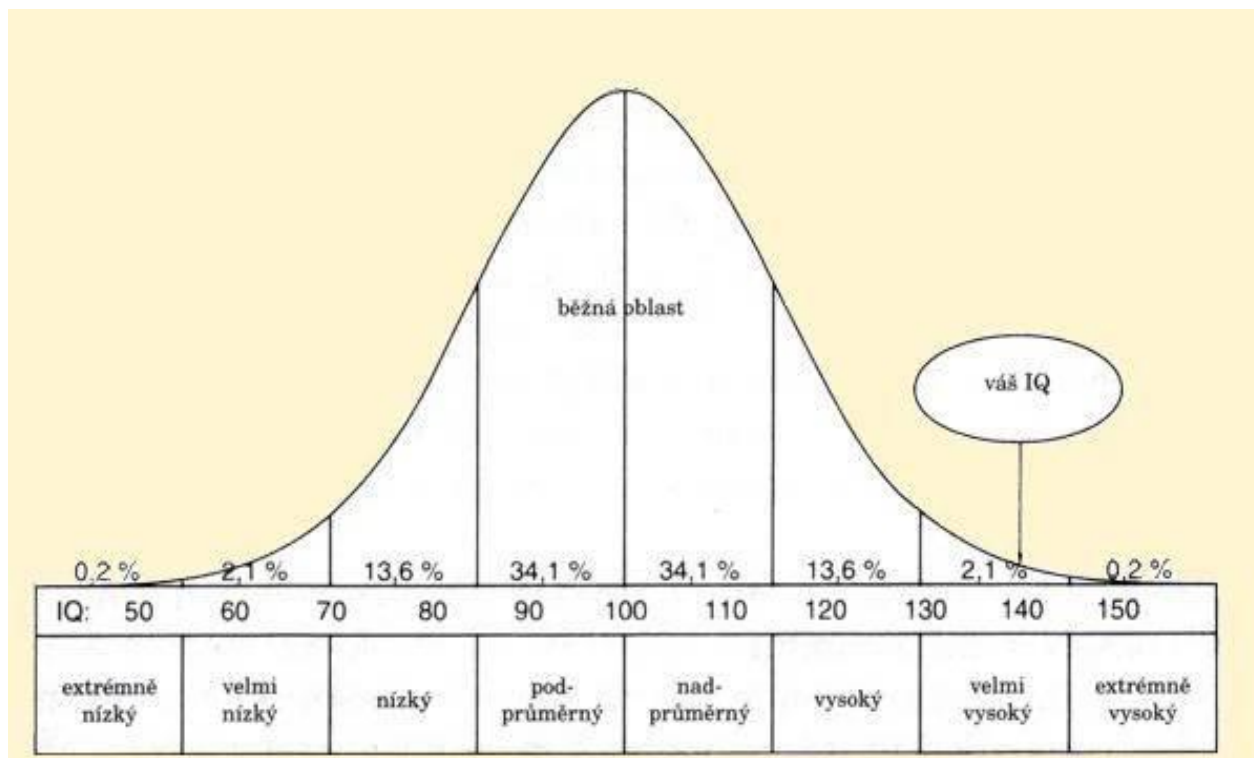
Měření inteligence

V současné době se používá celá řada psychologických testů. Neměří se IQ jen u dětí, ale i u dospělých. Testy lze rozdělit za **1. na komplexní** (testují různé schopnosti) a za **2. na částečné**.

- 1.** Mezi komplexní testy inteligence patří: Test Army Alfa a Army beta, Wechslerovy testy, test struktury inteligence (R. Amthauer), analytický test, Snijdersův-Oomenův test atd.
- 2.** Částečné testy inteligence se zaměřují na test všeobecné inteligence, kterou lze charakterizovat Spearmanovým faktorem g. Mezi nejčastěji používané patří: Test progresivních matic (J.C. Raven), CF 1, CF 2, CF 3 (Cattell), Domino test,

Kohsovy kostky, test intelektového potenciálu (Říčan), test UNESCO atd.
 . Pojetí inteligence, jako schopnosti uspět v různých testech nezávisle na jejich obsahu, přetrvalo dodnes. V testech je kladen důraz především na schopnost myšlení, nikoliv na již naučené znalosti.

Obrázek 17: Ilustrativní obrázek – Graf – Měření inteligence

Zdroj: ssvp.wz.cz

Základní vymezení pojmu tvořivost

Komplex vlastností (nejen schopností), které se projevují v činnosti jednotlivce nebo skupiny)

Výsledkem tvořivosti jsou pozitivní, hodnotné změny určitého objektu (část reality, věc, proces, jiný subjekt, skupina, vlastní osobnost apod.)

K charakteristickým vlastnostem produktu tvořivosti patří novost, jedinečnost, originalita, progresivita, hodnotnost, komunikovatelnost.

Faktory prostředí mohou tvořivost stimulovat a podporovat, nebo také omezovat či znemožňovat

Obrázek 19: Ilustrativní foto – Lidská tvořivost

Zdroj: dooffy.com

Etapy tvůrčího procesu

Orientace

Zjištění/objevení problému, potřeby něco měnit, vylepšit, zadání úkolu něco vymyslet apod.

Preparace

Všestranná příprava na řešení problému – sběr informací, upřesnění cíle atd.

Inkubace

Období zrání problému, hledání řešení, promýšlení variant – trvá i léta a bývá poznamenaná střídáním pocitů nacházení, vzrušení i zklamání, nejistoty ...

Illuminace

Objevení se nápadu, „náhlé“ vyřešení problému

Realizace

Převádění myšlenky, nápadu do cílové podoby – často obsahuje hodně „nudné“, mravenčí práce, nádeničiny ...

Evaluace

Dotahování řešení do konce, závěrečné korekce + implementace každé změny/novinky otevírá prostor pro vznik dalších problémů a inovací ...

Faktory tvořivého myšlení

Senzitivita – zvýšená citlivost, schopnost všimnout si, postřehnout různé skutečnosti apod.

Fluence – schopnost produkovat velké množství nápadů, obsahů apod.

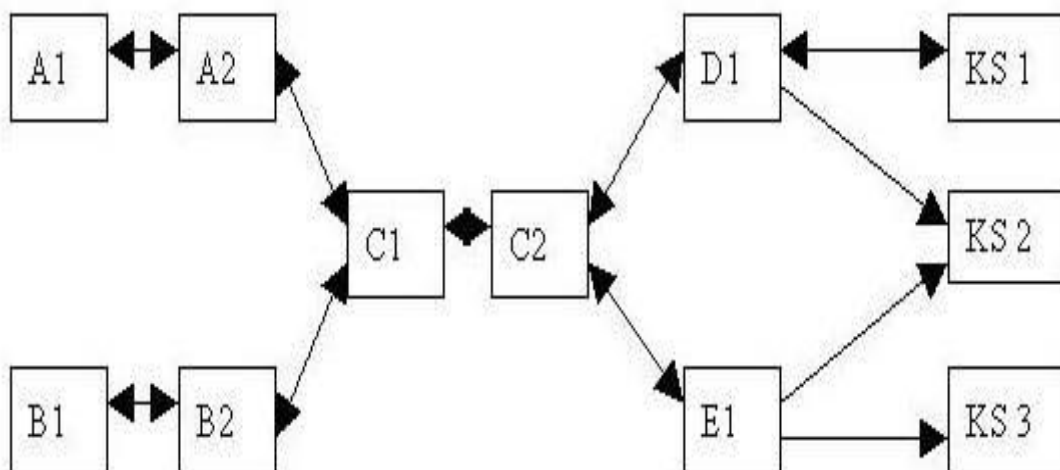
Flexibilita – schopnost postupovat různými směry, měnit zaměření, produkovat různorodé nápady

Originalita – schopnost přinášet řešení nová, neotřelá ...

Redefinice – schopnost předefinovat situaci, překonávat funkční fixaci, měnit úhel pohledu na problém jako celek

Elaborace – schopnost dotahovat detaily řešení, propracovat jeho různé aspekty

Obrázek 20: Ilustrativní obrázek – Faktory ovlivňující tvořivé myšlení

Zdroj: postrehy.eu

Bariéry tvořivosti

Obrázek 21: Ilustrativní foto – Bariéry tvořivosti

Zdroj: plusmodel.cz

a) kognitivní bariéry

- tendence vymezovat problém příliš úzce, jednostranně
- stereotypie vnímání, neschopnost vidět problém z různých hledisek, prezentovat ho odlišnými výrazovými prostředky (slova, čísla, kresba, model, metafora apod.)
- neschopnost separovat podstatné od nepodstatného
- chyby při rozlišování mezi příčinami a důsledky

b) bariéry intelektové

- podprůměrná úroveň intelektu (ve smyslu schopnosti řešit intelektově náročné problémy)
- deficity v oblasti kritického myšlení – ověřování důvěryhodnosti/spolehlivosti informací, sebekritika apod.

- omezená fantazie a představivost, včetně víry v existenci jediného správného řešení každého problému

c) bariéry emocionální

- strach z udělení chyby a zesměšnění se
- touha po jistotě a bezpečí
- nedůvěra vůči lidem, spolupracovníkům, nadřízeným

d) bariéry kulturní

- některé tradice a zakořeněné názory (takhle to děláme již x let a vždy to stačilo)
- některé normy (V práci se má pracovat a ne hrát si. Dospělí mají být rozumní a vážní atd.)
- v tzv. euroatlantické civilizaci rozšířený mýtus racionality jako hodnoty předčívá emoce, iracionalitu atd. (Nefantazíruj a dělej už něco).

e) bariéry prostředí

- technické překážky (vybavení, prostředky, pracovní podmínky ...)
- organizační bariéry (špatná organizace práce, neprůchodné hierarchie atd.)
- konfliktní atmosféra na pracovišti, přehnaná soutěživost, strach atd.

Kontrolní otázky k tématu č 7:

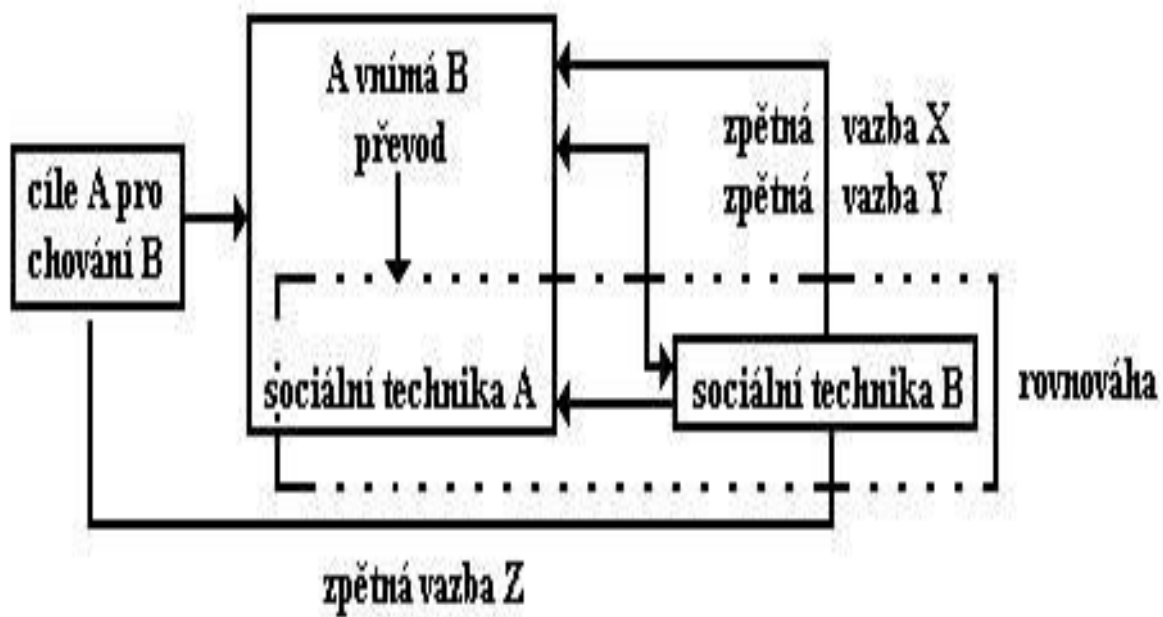
18. Jak dělíme inteligenci?
19. Jaké jsou etapy tvůrčího procesu?
20. Jaké existují bariéry tvůrčího procesu?
21. Charakterizujte tvůrčí osobnost.
22. Jak měříme inteligenci?

Téma č. 8 „Sociální interakce“

Klíčová slova:

Sociální vztahy, klima na pracovišti,

Obrázek 22: Ilustrativní schéma sociální obratnosti

Model sociální obratnosti

Zdroj: web.quick.cz

- **Člověk – bytost společenská**
 - spolupracovníci (řídící i výkonní)
 - zákazníci (dodavatelé i odběratelé)
 - obchodní partneři
 - odborní poradci
 - vždy zde panuje vzájemné působení.

Vlivy tzv. sociálně stimulující situace lze členit do dvou základních skupin

- přímé působení druhých lidí
- působení produktů lidské společnosti

Sociální podmíněnost lidského chování

Oblast horizontálních vztahů na pracovišti

Oblast vztahů vertikálních

▪ **Mezilidské vztahy a sociální klima na pracovišti**

Význam sociálních vztahů na pracovišti je dán především tím, že právě v těchto vztazích dochází k uspokojování sociálních potřeb člověka. K nim patří zejména:

- potřeba sociálního kontaktu
- potřeba poskytovat a přijímat pomoc
- potřeba někoho ovládat, někomu se podřizovat
- potřeba být přijímán, náležet k určité skupině lidí,
- potřeba nalézat osoby blízké vlastní hodnotové orientaci

potřeba sociálních jistot

Obrázek 22: Ilustrativní foto – Mezilidské vztahy na pracovišti

Zdroj: magazin.cz

- Vztahy vzájemných nároků
- Vztahy vzájemné odpovědnosti
- Vztahy vzájemné spolupráce
- Vztahy vzájemné pomoci
- Vztahy konkurence

Sociální vztahy na pracovišti lze vidět i jako vztahy:

- mezi vedoucími a vedenými pracovníky
- mezi spolupracovníky na stejné úrovni

Sociální klima = charakter převládajících vzájemných vztahů mezi jednotlivými členy pracovní skupiny

Na utváření a charakter sociálního klimatu působí řada faktorů.

Sociální normy

Postavení, jaké zaujímá pracovní skupina v sociálním systému celé organizace

Styl řízení

Kontrolní otázky k tématu č 8:

23. Jaké vztahy se sociálním okolím znáte?
24. Čím jsou charakterizovány sociální vztahy na pracovišti?
25. Jaké může být klima na pracovišti?

Téma č. 9 „Dynamismy adaptace“

Klíčová slova: pracovní skupina, tým, charakteristika pracovní skupiny, pozice, role status

Obrázek 23: Ilustrativní foto – pracovní skupina

Zdroj: radnice.nmm.cz

Pracovní skupiny a týmy

▪ Základní charakteristiky

Pracovní skupiny představují specifický případ malých formálních sociálních skupin.

Psychologické klima – nejvýznamnější determinanty

- velikost pracovní skupiny
- složení pracovní skupiny
- systém komunikací a interakcí uvnitř skupiny
- styl či způsob vedení pracovní skupiny

▪ Strukturování pracovních skupin a týmů

Podstatným znakem pracovní skupiny je v ní vytvořená struktura sociálních (profesních) pozic a rolí.

Sociální (profesní) pozice

Sociální (profesní) role

Systém neformálních pozic a rolí

- **Z hlediska míry moci:**
 - neformální vedoucí (dominující osoby)
 - pomocníci (aktivní osoby)
 - souputníci (závislé osoby)
 - pasivní jedinci
 - periferní jedinci
- **Dle uplatnění kritéria míry oblíbenosti**
 - populární osoby – přitažlivé pro většinu členů skupiny, někdy označované „sociometrické hvězdy“
 - oblíbené osoby
 - akceptované osoby
 - trpěné osoby – které preferuje pouze malá část skupiny
 - mimo stojící osoby – outsideři, které nepreferuje nikdo
- **Neformální postavení (pozice) jedince ve skupině je určováno**
 - jeho osobnostními kvalitami (vědomostmi, sociálně-psychologickými rysy a dovednostmi, charakterovými vlastnostmi, temperamentovými rysy)
 - sociálním složením skupiny
 - způsobem (stylem) řízení činnosti dané skupiny
 - situačními vlivy
- **Sociální normy, tradice a hodnoty pracovní skupiny**

Sociální normy v pracovní skupině představují nepsaná, pracovní skupinou přijatá a většinou členů **respektovaná pravidla chování a jednání.**

- Ovlivňující pracovní výkonnost
- V rámci sociální interakce
- Postihují také míru respektování norem a předpisů formální povahy

Tradice představují souhrn zvyklostí, které se vytvořily v průběhu existence pracovní skupiny. Představují relativně **trvalé, pevné a neměnné způsoby jednání a vzájemného působení** členů skupiny.

- **Hodnotovou orientaci** lze pozorovat i u pracovní skupiny.

Dotýká se nejrůznějších stránek pracovního i osobního života členů pracovní skupiny:

- obsahu a charakteru vykonávané práce
- míry pracovního nasazení
- odměňování za práci
- složitého komplexu pracovních podmínek
- oblasti pracovních a životních perspektiv jak pracovní skupiny jako celku, tak jejích jednotlivých členů

Kontrolní otázky k tématu č 9:

26. Čím je dáno psychologické klima na pracovišti?
27. Co jsou to sociální normy?
28. Jak je charakterizována hodnotová orientace?